

	ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363	
	Yıl: 19	Sayı: 52
Yayın Geliş Tarihi: 23.01.2026		Yayına Kabul Tarihi:20.04.2026
DOI Numarası: https://doi.org/10.14520/adyusbd.1870327 Makale Türü: Araştırma Makalesi/Research Article Atf/Citation: Yıldız Aydın, A. ve Polat, B. (2026). Akhun Fetihleri: Purāṇik Literatürde Hūṇa İmgesi. Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (52), 325-360.		

AKHUN FETİHLERİ: PURĀṆİK LİTERATÜRDE HŪṆA İMGESİ

Arzu YILDIZ AYDIN*

Bayram POLAT**

Öz

Bu çalışma, Hūṇa (Akhun) fetihlerinin Hindu kozmolojisi çerçevesinde nasıl dinî, kültürel ve mitolojik anlam kazandığını kapsamlı biçimde incelemektedir. Araştırma, Hun akınlarının yol açtığı tarihsel yıkımların Hint toplumunun kolektif dinî bilincinde adharmā (kozmetik düzensizlik) olarak kavramsallaştırılmasını ve bu kaotik sürecin ardından ilahî müdahale, ritüel süreklilik ve kraliyet himayesi aracılığıyla dharmā'nın (kozmetik düzen) yeniden tesis edilmesini merkeze almaktadır. Başta Viṣṇu Purāṇa ve Bhāgavata Purāṇa olmak üzere Purāṇik kaynaklara dayanan bu inceleme, Toraman ve Mihirakula dönemlerinde (M.S. 5-6. yy) gerçekleşen Hūṇa fetihlerinin, Purāṇik söylemde yalnızca siyasî felaket değil aynı zamanda Kali Yuga'nın ahlâkî çözümlenmesi ve kozmik yozlaşmasını simgeleyen bir bozulma biçimi olarak tasvir edildiğini ortaya koymaktadır. Hūṇaların mleccha kategorisi içinde konumlandırılması, fetihlerin ardından geliştirilen kozmik yenilenme anlatıları ve ritüel uygulamalarla birlikte değerlendirildiğinde, tarihsel olayların doğrusal kronoloji yerine döngüsel kozmolojik mantık çerçevesinde yeniden anlamlandırıldığı görülmektedir. Fetihler sonrasında ritüel pratiklerin sürdürülmesi ve kraliyet otoritesinin pekiştirilmesi, dharmā'nın yeniden ihyası ve metafizik düzenin restorasyonu bağlamında merkezi bir işlev üstlenmiştir. Bu çalışma Hūṇa fetihlerinin yol açtığı politik ve toplumsal travmanın Hindu

* Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, arzuyildiz2484@gmail.com, Trabzon/Türkiye.

** Doç. Dr., Niğde Ömer halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, bayrampolat@ohu.edu.tr, Niğde/Türkiye.

kozmetik, ahlâkî ve teolojik düşüncede nasıl yeniden biçimlendirildiğini paradigmatik bir örnek üzerinden ortaya koymakta tarih, dinî düşünce ve siyasal iktidar arasındaki karmaşık etkileşimi Dinler Tarihi perspektifinden bütüncül biçimde analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Dinler Tarihi, Akhunlar, Hindu Kozmolojisi, Purāṇik Literatür, Dharma*

AKHUN CONQUESTS: THE IMAGE OF THE HŪṆAS İN PURĀṆIC LITERATURE

Abstract

This study comprehensively examines how the Hūṇa (Akhun) conquests were interpreted within Hindu cosmology, acquiring religious, cultural, and mythological significance. It focuses on how the historical disruptions caused by the invasions were conceptualized in collective religious consciousness as adharmā (cosmic disorder) and how dharmā (cosmic order) was restored through divine intervention, ritual continuity, and royal patronage. Drawing primarily on the Viṣṇu Purāṇa and Bhāgavata Purāṇa, the study shows that the Hūṇa incursions during the reigns of Toramana and Mihirakula (5th–6th CE) were depicted not merely as political catastrophes but as emblematic of moral decay and cosmic deterioration associated with the Kali Yuga. The classification of the Hūṇas as mleccha and the narrative emphasis on post-conquest restoration—including ritual perpetuation, and reinforcement of royal authority—demonstrate how historical events were reinterpreted within a cyclical cosmological logic rather than a linear chronology. Conquest is framed as a liminal disruption, through which the fragility of cosmic order is exposed and simultaneously reaffirmed. This study thus illuminates how political and social trauma caused by the Hūṇas was reconfigured within Hindu cosmological, ethical, and theological thought. By analyzing the interplay of history, religious discourse, and political authority, it offers a paradigmatic perspective on the integration of historical experience into Purāṇic normative frameworks.

Keywords: *History of Religions, Akhuns, Hindu Cosmology, Purāṇic literature, Dharma.*

1. GİRİŞ

Akhunlar farklı coğrafyalara ve kültürel havzalara ait kaynaklarda değişik adlandırmalarla anılan, Türkistan kökenli bir Türk siyasî oluşumdur. Çin yıllıklarında “Hua” veya “Ye-ta / Yeda” adlarıyla kaydedilen bu topluluk, Hint kaynaklarında genellikle “Hūna” ya da özellikle Türkistan kökenlerini vurgulamak üzere “Śveta Hūna” (Beyaz Hunlar) olarak anılmaktadır. İnan-Pehlevi belgelerinde “Khion” veya “Hiyon” şeklinde geçen Akhunlar, Bizans tarihçileri tarafından ise “Eftalit” (Hephthalitae) adıyla tanımlanmıştır (Golden, 1992, ss. 80-81; Konukçu, 2002, ss. 828-829; Bk. Savaş Tonyalı, 2025). Bu çoklu adlandırmalar Akhunların geniş bir coğrafyada etkili olmaları ve farklı kültürel çevrelerle yoğun temas hâlinde bulunmalarının doğal bir sonucudur diyebiliriz.

Tarih yazımında Akhunlar, genellikle Büyük Hun Devleti’nin batı kolundan ortaya çıkan ve Hun siyasi mirasını Türkistan’dan İran ve Hindistan’a taşıyan bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Miladi IV. yüzyılın sonlarında tarih sahnesine çıkan Akhunlar V. ve VI. yüzyıllarda Türkistan, Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan’da etkili olmuş özellikle Sâsânîler ve Gupta İmparatorluğu ile girdikleri mücadelelerle bölgesel güç dengelerini derinden etkilemişlerdir (Çelikaş, 2015, ss. 90-91; Golden, 1992, ss. 77-83; Thapar, 2004, ss. 286-287). Bu bağlamda Akhunlar yalnızca askerî bir göçebe topluluk değil aynı zamanda yerleşik kültürlerle etkileşim içinde gelişen, çok katmanlı bir siyasî ve kültürel yapı olarak değerlendirilmelidir.

Juan-Juan (Rouran) Devleti’ne tâbi olarak yaşayan Uar (Avar) ve Hun adlı iki boyun, yaklaşık MS 350 yılı civarında bu siyasî yapıdan ayrılarak Güney Kazakistan bozkırlarına yöneldikleri kabul edilmektedir. Bu göç hareketi sırasında bölgede bulunan eski Hun toplulukları batıya, özellikle Volga havzasına doğru itilmiş; söz konusu gelişme, ilerleyen süreçte Avrupa Hunlarının ortaya çıkışına zemin hazırlayan önemli etkenlerden biri olmuştur. Uar ve Hun boyları

ise bu süreçte Toharistan bölgesine yerleşerek burada yeni bir siyasî merkez oluşturmuşlardır. (Devletin merkezi Gur, Hua, Belh ve Batı Bedehşan olarak zaman zaman farklılık göstermiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Konukçu, 1973, ss. 59-64) Yaklaşık MS 376 yılı civarında, Kuşan topraklarının büyük bir bölümünü kontrol eden Kidarita Hanedanının bölgeden uzaklaştırılmasıyla birlikte, Uar ve Hun boylarının oluşturduğu bu birlik Toharistan'ı merkez hâline getirmiştir. Bu merkezden hareket eden Akhunlar, Ceyhun (Amu Derya) Nehri boyunca batıya ve güneye doğru genişleyerek kısa sürede Çu havzası ve Maveraünnehir bölgelerini hâkimiyetleri altına almışlardır. Ardından Soğd bölgesi özellikle Semerkand ve çevresi, Akhun egemenliğine katılmış siyasî nüfuz alanı Hazar Denizi'nin güneyine kadar uzanmıştır. Bu genişleme süreci Akhunların yalnızca göçebe bir askerî güç değil, aynı zamanda yerleşik bölgelerde siyasî kontrol kurabilen çok yönlü bir devlet yapısı geliştirdiklerini göstermektedir. V. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Heftal (Hephthal) adıyla anılan yeni bir hükümdar ailesinin yönetimi ele geçirmesiyle birlikte devlet, bu hanedanın adıyla da anılmaya başlanmıştır. Akhunların siyasî ve askerî gücünün doruk noktasına ulaştığı dönem genel olarak V. yüzyıl olarak kabul edilmektedir. Bu yüzyılın ilk yarısında Akhunlar, Türkistan'dan Horasan'a uzanan geniş bir coğrafyada etkili bir güç hâline gelmişlerdir. Söz konusu dönemin başlarında Sâsânî hükümdarı Behram V (Behram Gur, 420-438) zamanında Akhunlar, Horasan bölgesine kadar ilerleyerek Sâsânî topraklarını tehdit etmişlerdir. Ancak Behram Gur ile Akhunlar arasında gerçekleşen askerî çatışmalardan birinde Akhun hükümdarının hayatını kaybetmesi üzerine taraflar arasında geçici bir denge kurulmuş ve Ceyhun (Amu Derya) Nehri, iki devlet arasında sınır olarak belirlenmiştir. Bu gelişme Akhun ilerleyişinin kısa süreli olarak durdurulmasına yol açmıştır. Bununla birlikte söz konusu yenilgi kalıcı olmamış Yezdgird II (438-457) döneminde Akhunlar ile Sâsânîler arasındaki mücadele yeniden alevlenmiştir. Bu dönemde Akhunlar hem askerî baskı hem de siyasî nüfuz

yoluyla Sāsānîlerin doğu sınırlarında etkilerini artırmış ve bölgedeki güç dengelerini yeniden şekillendirmiştir (Golden, 1992, ss. 76-82; Gömeç, 2009, s. 48; Kafesoğlu, 2019, ss. 84-85; Litvinsky, 1992, ss. 138-144; Richard N. Frye, 1984, ss. 346-351). Bu süreç, Akhunların yalnızca askerî bir tehdit değil, aynı zamanda Sāsānîlerin doğu sınır siyasetini sürekli olarak yeniden tanımlamak zorunda bırakan kalıcı bir jeopolitik aktör hâline geldiğini göstermektedir.

Yezdgird'in 457'deki ölümünden sonra çıkan taht kavgalarında oğlu Firuz, Akhun hükümdarı Aksungur'un yardımıyla tahta çıkmıştır. Ancak Firuz'un anlaşmalara uymaması nedeniyle savaş yeniden patlak vermiş ve 484'te Firuz Akhunlara yenilerek ölmüştür. Onun ardından tahta geçen oğlu Kavad I (Kubat) (488–531) döneminde Mazdek isyanı çıkmış, Kavad zindandan kaçarak Akhunlara sığınmış ve onların askeri desteğiyle tahtını yeniden ele geçirmiştir. Bu olay Akhunların Sasani siyasetine doğrudan etki edebilecek kadar güçlü bir konuma ulaştığını göstermektedir. Aynı dönemde Merv ve Herat bölgeleri de Akhun hâkimiyetine girmiştir. V. yüzyılın sonları ve VI. yüzyılın başlarında Akhunların bir kolu, Afganistan üzerinden Kuzey Hindistan'a yönelmiş ve Gupta İmparatorluğu ile askerî karşılaşmalara girmiştir. Bu seferleri yöneten ilk lider Toraman (Törümen) olup, adı Eran ve Kura yazıtlarında geçmektedir. Toraman'ın M.S. 500–510 yılları arasında Malva, Magadha, Kāshi ve Kaushāmbi bölgelerini kontrol altına aldığı ve Kuzey Hindistan'ın bazı kesimlerinde siyasi nüfuz kurmuş olduğu bilinmektedir. Toraman'ın ölümünden sonra tahtı devralan oğlu Mihirakula (yaklaşık 515–530) döneminde Çinli seyyah Sung Yun'un aktardığına göre, Gandhāra'daki sarayında Budist tapınaklarına karşı oldukça sert ve baskıcı bir tutum sergilemiştir. Bu görüşün aksine Akhunların genel olarak Buddhist ve Cainleri himaye ettikleri de aktarılmaktadır. Bu dönemde Akhunların Hindistan'daki hâkimiyeti giderek zayıflamış; özellikle yerel krallıkların direnci ve Gupta İmparatorluğu'nun toparlanması, Akhun etkisinin daralmasına yol

açmıştır (Enoki, 1959, ss. 46-48; Konukçu, 1973, ss. 85-95, 2002, s. 843; Kulke & Rothermund, 2004, s. 97; Litvinsky, 1992, s. 147; Savaş vd., 2021, ss. 73-74).

VI. yüzyıl ortalarına gelindiğinde Akhun Devleti hem iç karışıklıklar hem de dış baskılar nedeniyle güç kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde kuzeyde yükselen Göktürk Kağanlığı, batıda ise Sasani hükümdarı I. Hüsrev Anuşirvan (531-579) önemli bir güç haline gelmiştir. İki taraf Akhunları ortadan kaldırmak için ittifak kurmuş ve 557 yılında düzenlenen Türk-Sasani ortak seferi sonucunda Akhun Devleti yıkılmıştır. Seferin ardından Akhun toprakları iki güç arasında paylaşılmış, Belh ve Toharistan bölgeleri Sasani nüfuzu altına girmiştir (Chavannes, 2007, ss. 291-292; Kulke & Rothermund, 2004, s. 97; Taşağıl, 2003, ss. 31-32). Devletin yıkılmasından sonra Akhun bakiyeleri farklı yönlere dağılmıştır. Bir kısmı batıya göç ederek Avar topluluğunu oluşturmuş, bir kısmı Göktürk hâkimiyetine girmiştir. Hindistan'daki Akhun grupları ise yerel halklarla karışarak zamanla asimile olmuşlardır. Asimile olmayan topluluklar ise Türkistan'a dönerek bölgedeki Türk boylarına katılmışlardır (Çelikaş, 2011, s. 85; Singh, 2008, s. 480).

Yukarıda ana hatlarıyla özetlenen tarihsel çerçeve özellikle Hint altkıtası merkezinde ele alındığında Akhunların yalnızca askerî ve siyasî bir aktör olarak değil, aynı zamanda Hint kültürel ve dinî tahayyülünde anlamlandırılması gereken bir "öteki" olarak da algılandığını göstermektedir diyebiliriz. Özellikle V. ve VI. yüzyıllarda yaşanan Akhun fetihleri Kuzey Hindistan'da yalnızca siyasî iktidar yapılarında değil, kozmik düzen ve ahlâk anlayışında da derin bir sarsıntı yaratmıştır. Bu bağlamda, Akhun varlığının Hint düşünce dünyasında nasıl kavramsallaştırıldığı sorusu, salt tarihsel kronolojinin ötesine geçerek metinsel, normatif ve kozmolojik düzlemleri içeren bir incelemeyi gerekli kılmaktadır. Purānik literatür bu tür siyasal kırılmaları doğrudan tarih yazımı biçiminden ziyade dharma-adharma karşıtlığı, mleccha söylemi ve kozmik çağ (yuga)

tasnifleri aracılığıyla yorumlayan bir anlatı evreni sunar. Dolayısıyla Akhunların tarih sahnesine çıkışı ve Hint altkıtasındaki etkileri, Purāṇalar bağlamında yalnızca bir “dış tehdit” anlatısı değil, kozmik düzenin bozulması ve yeniden tesis edilmesi temasının parçası olarak okunmalıdır. Bu noktada Hūṇa etnoniminin Purāṇik metinlerdeki kullanımı tarihsel tecrübenin dinî-mitolojik bir dile nasıl tercüme edildiğini anlamak bakımından anahtar bir işlev üstlenmektedir.

Bu makale Hūṇa/Hūṇāḥ etnoniminin Purāṇik söylemde hangi metinsel biçimler içinde belirlediğini ve bu belirişin “fetih tecrübesini” dharma(Hinduizm’de dharmanın kapsamlı anlam evreni için bk. Yitik, 2000; Masatoğlu, 2020) merkezli bir kozmoloji içerisinde nasıl anlamlandırdığını incelemektedir. Çalışma, Purāṇaları modern anlamda bir “olay kroniği” olarak değil; siyasal dönüşümleri dharma/adharma, mleccha (yabancı, dilsiz, pis vb.), abrahmaṇya (brahmanik düzene aykırı olan) gibi normatif kavramlar aracılığıyla düzenleyen söylem pratikleri olarak ele almaktadır (Bk. İtil, 1971). Yöntemsel olarak, Hūṇa adının açıkça geçtiği seçili śloka pasajlarına yakın okuma uygulanmakta; özellikle listeleme (enumeratio), normatif etiketleme ve ele aldığımız kutsal metinlerde Hūṇa fetihlerinin ayrıntılı tarihsel anlatılarla aktarılmasına istinaden bağlamsal sessizlik gibi stratejilerin metin içinde nasıl anlam ilişkileri kurduğu izlenmektedir. Bu çerçevede çalışma genel olarak Matsya Purāṇa; Kūrma Purāṇa; Bhāgavata Purāṇa gibi Hindu kutsal metinleriyle sınırlandırılmış bir korpuse dayanmaktadır.

Bu hedef ve yöntem doğrultusunda makale üç temel araştırma sorusu etrafında yapılandırılmıştır. İlk olarak Hūṇa etnonimi Purāṇik metinlerde hangi bağlamlarda görünürlük kazanır ve bu kullanımlar nötr etnografik listeleme ile ahlaki-siyasal konumlandırma arasında nasıl bir dağılım sergiler? İkinci olarak aynı etnonimin anlam alanı, liste poetikası, tekrar ve (metinlerde Hūṇaların bazı yönlerden ele alınıp bazı yönlerden ise seçici bir görmezden gelme ve sessizlik

tercih edilmesi belirli bir bilgi filtrelemesi yapılması örneğın tarihsel detaylara yer verilmemekte) seçici sessizlik gibi söylemsel araçlar yoluyla hangi yönlerde daraltılır, genişletilir ya da yeniden çerçeveselir? Üçüncü olarak ise bu metinsel tercihler erken Ortaçağ'daki siyasal kırılmaların Purānik düzen tasavvuruna nasıl eklemlendiğini ve tarihsel şiddetin hangi normatif kategoriler aracılığıyla kozmik bir anlam kazandığını göstermesi bakımından ne tür bir gösterge değeri taşır? Bu bağlamda çalışma, Purānik pasajları yalnızca tarihsel referanslar olarak değil, dinsel tecrübenin ve kozmik kriz algısının metinsel temsilleri olarak ele alarak Hūna fetihlerinin Hindu düşüncesinde nasıl anlamlandırıldığını açığa çıkarmak üzere hermenötik bir yorum yaklaşımı ile fenomenolojik bir perspektifi birlikte kullanmaktadır. Çalışma Dinler Tarihi alanında metin–tarih–siyaset ilişkisini normatif ve hermenötik bir perspektiften ele almakta Türkiye'deki Hint dinleri çalışmalarına içerik odaklı okumaların ötesinde, yöntemsel ve kuramsal bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

2. PURĀNİK LİTERATÜRDE HŪNA ADI

Hūna adının Purānik pasajlarda yer alması, yalnızca bir topluluk adının kaydı olmanın ötesinde metinlerin normatif ve kozmik söylem içinde oynadığı merkezi rolü ortaya koyar. Bu pasajlarda etnonimin kullanımı, fetih ve yıkım olaylarını kozmik ve etik bir çerçevede yeniden şekillendirir. Dolayısıyla Hūna adının metinlerdeki görünürlüğü, sadece tarihsel olayların hatırlanmasını sağlamaz; aynı zamanda Purānik yazarların bu olayları mitolojik ve teolojik bir dile nasıl tercüme ettiklerini de gösterir. Bu bağlamda Hūna etnoniminin analizi metinlerin yapısal ve söylemsel işlevlerini anlamak ve fetih deneyiminin Purānik dünyada nasıl kozmik ve etik bir anlam kazandığını çözümlmek açısından vazgeçilmezdir.

Purānik literatürde Hūna/Hūnāh adının geçtiği pasajlar, niceliksel bakımdan sınırlı olmakla birlikte niteliksel açıdan erken Ortaçağ Hindistanı'nda yaşanan

siyasal dönüşümlerin dinî dilde nasıl kavramsallaştırıldığını göstermesi bakımından son derece önemlidir. Bu metinlerde Hūṇa adı modern anlamda tarih yazımının beklediği şekilde kronolojik bir olay örgüsüne yerleştirilmemekte; askerî sefer, idarî düzenleme veya toplumsal dönüşüm türünden ayrıntılar etrafında betimlenmemektedir. Bunun yerine Hūṇa, Hindu kozmolojik ve ahlâkî düzen tasavvurunun sınırlarını görünür kılan bir unsur olarak işlev görmektedir. Bhārata-varṣa'nın (Hint toprakları) merkezî düzeni ile çevresel dünyası arasındaki ilişkiyi kuran etnografik ve normatif bir söz dağarı içinde konumlandırılmaktadır. Purāṇik metinlerin temel karakteri de bu yönde şekillenmektedir: Metinler, tarihsel olguyu “olduğu gibi” aktarmaktan ziyade mevcut siyasal ve toplumsal gerçekliği dharma merkezli bir kozmoloji içinde anlamlandırmakta; tarihsel deneyimi normatif bir kavramsallaştırma rejimine dâhil etmektedir (Doniger, 1993, ss. vii-xx; Dharma-töre için bk. Erkal, 2023, s. 52; bk. Mandal, 2022; Rocher, 1986, ss. 115-130; Thapar, 2004, s. 348). Bu yaklaşım, metinlerin olayın kendisini değil, olayın Hindu anlam dünyasında aldığı biçimi öne çıkarması bakımından hermenötik açıdan belirleyici bir zemine işaret etmektedir; metin, tarihsel gerçeğin pasif bir yansıması olmaktan çok, onu anlamlandırılmış bir dünya tasavvuru içinde yeniden kuran bir söylem pratiği üretmektedir diyebiliriz.

Hunların Hint alt kıtasındaki aktif varlıkları ve egemenlikleri yaklaşık yüz yılı bile doldurmayan kısa bir zaman dilimini kapsamakla birlikte Hint alt kıtasında ve zihinlerde izini bırakmayı başarmıştır. Bu çerçevede, Hūṇa adının Purāṇik söyleme dâhil edilmesi, “fetih” olgusunu salt dışsal bir yargı kategorisine taşımaktan öte, fetih yoluyla ortaya çıkan siyasal hâkimiyet deneyimini dharma merkezli kozmoloji ile ilişkilendirme ihtiyacını görünür kılmaktadır (Doniger, 2009, ss. 486-487; Thapar, 2004, ss. 285-287). Purāṇik metinler Hūṇa adını kullanırken Hunların tarihsel pratiğine dair doğrudan bir hüküm vermemekte onları zorunlu biçimde adharma ile özdeşleştirmemekte bunun yerine merkezî

dharmā düzeninin sınırlarında yer alan ve bu nedenle kozmik düzenle ilişkisi kurulması gereken bir siyasal gerçekliği işaret etmektedir.

Buradaki anlam üretimi tarihsel olayların nesnel bir “tanıklığı”ndan çok tarihsel deneyimin normatif ve teolojik bir çerçevede yorumlanmasına yönelmektedir. Bu nedenle Hūṇa adı Purāṇik metinlerde kimi zaman yalnızca coğrafi-etnografik bir katalog ögesi gibi görünmekte, kimi zaman da aynı katalog mantığının ürettiği merkez-çevre ayrımının ahlaki ve kozmik sonuçları içinde okunabilmektedir demek yerinde olacaktır. Böyle bir okuma Hūṇa’yı tek başına bir polemik nesnesi olmaktan çıkararak, Purāṇik kozmolojinin siyasal kırılmaları düzen kurucu söylemler aracılığıyla nasıl anlamlandırıldığını izlemeye imkân tanımaktadır. Purāṇik metinler diğer birçok kavram ve tarihsel olayda olduğu gibi Hūṇa adını kullanarak, askerî fetihleri ve siyasal iktidar değişimlerini doğrudan tarihsel bir olay olarak aktarmaktan ziyade bu olayların Hindu düşüncesinde kazandığı ahlaki, kozmik ve teolojik anlamı ön plana çıkarır (Brockington, 1998, ss. 210-214; Rocher, 1986, ss. 104, 115-118). Böylece Hūṇa, Purāṇik literatürde tarihsel deneyimin normatif bir çerçeveye yerleştirilmiş bir temsilcisi olarak işlev görür ve metinlerin, olayları kendi başına değil düzenin korunması ve yeniden tesis edilmesi bağlamında yorumladığını ortaya koymaktadır.

Hūṇa/Hūṇāḥ etnoniminin açık biçimde geçtiği en belirgin Purāṇik örneklerden biri Matsya Purāṇa’da yer almaktadır. Metnin Bhārata-varṣa’nın çevresinde konumlanan halkları sıraladığı bölümde, tarihsel olarak tanımlanabilir topluluklar bir arada zikredilmekte ve Hūṇalar bu dizilimin doğal bir unsuru olarak görünmektedir. İlgili śloka (pasaj/ayet) şu şekildedir:

śakā yavanāḥ pahlavās ca hūṇāḥ
madrakāḥ kāmbojās caiva pārśikāḥ (The Matsya Purana, 1935
 śloka 50.76)

“Śakālar, Yavanālar, Pahlavālar ve Hūṇalar; Madrakalar, Kambocalar ve Pārsīkalar (Persler) da (Bhārata-varṣa/Hint Yurdu’nun çevresindeki halklardandır).”

Bu ślokada Hūṇāḥ terimi çoğul bir etnonim olarak kullanılmaktadır. Terime eşlik eden herhangi bir niteleyici sıfat, ahlaki yargı ya da polemik içeren ifade yer almamaktadır. Hūṇalar, Śakalar, Yavanalar ve Pahlavālarla(Pehlevilerle) birlikte, Purāṇik kozmografyada Bhārata-varṣa’nın çevresel ufkunu oluşturan tanınabilir topluluklar dizisi içinde konumlandırılmaktadır. Bu durum Hūṇa adının soyut veya alegorik bir “öteki” imgesinden ziyade belirli bir tarihsel ufka ait etnonim olarak Purāṇik söyleme dâhil edildiğini düşündürmektedir. Nitekim aynı listede yer alan Śaka ve Yavana gibi adların hem epigrafik hem de dış kaynaklar aracılığıyla tarihsel varlığı doğrulanabilmektedir (Singh, 2008, ss. 380, 418; Thapar, 2004, ss. 159-160, 213-230, 440). Bu bağlam Hūṇa adının da benzer bir tarihsel referans değeri taşıdığı ihtimalini filolojik düzeyde güçlendirmektedir. Bu noktada Purāṇik listenin işlevi, herhangi bir siyasî gücü yüceltmek ya da mahkûm etmekten ziyade merkezî düzenin çevresini belirlemek, dünyayı kozmik bir harita içinde sınıflandırmaktır. Louis Rocher’in de vurguladığı üzere Purāṇalar tarihsel olayları kronolojik bir anlatı içinde sunmaktan ziyade, onları kozmolojik ve normatif kategoriler aracılığıyla yerli yerine oturtan metinlerdir (Brockington, 1998, ss. 88, 98-100; Rocher, 1986, ss. 117-125). Bu nedenle fetih yoluyla kurulan siyasal hâkimiyetin metin düzleminde askerî bir olay olmanın ötesinde düzenin sınırlarını yeniden çizen bir deneyim olarak değerlendirildiği görülmektedir. Böyle bir temsil biçimi Purāṇik literatürde tarihsel tecrübenin anlatıya değil, sınıflandırma ve kategorileştirmeye dönüştürülmesi anlamına gelmektedir.

Bu bağlam, makalenin temel hermenötik ayrımını da keskinleştirmektedir. Purāṇik metinler “Hūṇa tarihini” ayrıntılarıyla inşa etme gayreti gütmemekte, Hūṇa adını dharma merkezli dünya tasavvurunun çevresel ufkuna yerleştirerek,

fetih tecrübesinin dinî ve ahlâkî dile tercüme edilebileceği kavramsal bir alan üretmektedir. Bu alan daha sonraki Purānik katmanlarda siyasal çözülme ve ahlâkî bozulma temalarının yoğunlaştığı pasajlarda farklı bir ağırlık kazanmakta; mlecccha ve abrahmaṇya gibi normatif kategorilerle komşuluk ilişkileri kurarak Hūṇa adının anlam alanını genişletmektedir (Doniger, 2009, ss. 26-27; Singh, 2008, s. 508; Thapar, 2004, ss. 217, 286, 348). Böylece etnonimin başlangıçta nötr bir katalog ögesi olarak belirebildiği ancak aynı geleneğin farklı katmanlarında normatif bir söyleme çekilebildiği görülmektedir. Bu kaymanın tarihsel aktörü doğrudan mahkûm etmekten ziyade siyasal dönüşümü dharma prensibi üzerine kurulu yaşam döngüsü içinde kavramsallaştırma biçimini yansıtmakta olduğu söylenebilir.

Purānik literatürde Hūṇa/Hūṇāḥ etnoniminin anlam alanı yalnızca coğrafi-etnografik listelemelerle sınırlı kalmayarak metnin normatif sözlüğünün genişlediği bağlamlarda ahlâkî ve siyasal kategorilerle daha yoğun bir ilişki içine girmektedir. Bu durum özellikle Kūrma Purāṇa ve Bhāgavata Purāṇa örnekleri birlikte değerlendirildiğinde daha açık biçimde gözlemlenmektedir. Her iki metin de Hūṇa adını doğrudan tarihsel olay anlatılarıyla ilişkilendirmekten ziyade fetih yoluyla ortaya çıkan siyasal hâkimiyet biçimlerini dharma-merkezli bir düzen tasavvurunun sınırları içinde konumlandırmaktadır. Böylece etnonim, kronolojik tarih yazımının değil, normatif kozmolojinin bir unsuru hâline gelmektedir.

Kūrma Purāṇa'da Hūṇa adının geçtiği pasaj Bhārata-varṣa'nın halklarını sayan coğrafi-etnografik bir bağlam içinde yer almaktadır. İlgili śloka şöyledir:

sauvīrāḥ saindhavāḥ hūṇāḥ mālyā bālyanivāsinaḥ (*The Kurma Purana*, 1951 śloka 1. 47. 43)

“Sauvīralar, Saindhavalar, Hūṇalar, Mālyalar ve Bālya bölgesinde yaşayanlar.”

Bu śloka Hūṇa adını Sauvīra ve Saindhava gibi tarihsel olarak tanımlanabilir bölgesel topluluklarla birlikte zikretmektedir. Terime herhangi bir ahlākî sıfat, polemik ya da dışlayıcı niteliğin ise eklenmediği görülmektedir. Metin Hūṇaları ne doğrudan adharma ile özdeşleştirmekte ne de düzen bozucu bir unsur olarak betimlemektedir. Aksine onları Bhārata-varṣa ufkunda bilinen halklar dizisi içinde konumlandırarak kozmik düzenin coğrafi sınırlarını çizmektedir. Bu kullanım Purāṇik listelemenin temel işlevini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu pasajlarda amaç tarihsel çatışmaları betimlemek değil dünyayı dharma merkezli bir kozmografya içinde sınıflandırmaktır (Ghoshal, 1944, ss. 51-67; Rocher, 1986, ss. 118-119).

Fenomenolojik açıdan değerlendirildiğinde bu tür listelemeler fetih deneyiminin dinî bilinçte belirli bir anlam düzeni içinde yerleştirilmesi olarak anlaşılabilir. Siyasal hâkimiyet değişimleri askerî olayların ayrıntılı anlatımıyla değil merkez ile çevre arasındaki ilişki çerçevesinde düzenle bağlantı kurulması gereken bir gerçeklik olarak temsil edilmektedir. Bu bağlamda Hūṇa adı tarihsel aktörlerin fiilî uygulamalarından çok, onların Purāṇik dünya tasavvurunda hangi konuma yerleştirildiğini gösteren bir işaret işlevi görmektedir. Kūrma Purāṇa'daki bu görece nötr kullanım Hūṇa etnoniminin Purāṇik gelenekte başlangıçta betimleyici bir "liste unsuru" olarak yer alabildiğini göstermektedir. Ancak aynı gelenek içinde özellikle ahlākî, soteriyolojik ve eskatolojik temaların öne çıktığı metinlerde, bu nötr konum zamanla daha belirgin değer yüklü anlamlara dönüşmektedir. Bu değişimin izleri Hūṇa adının açıkça zikredilmediği durumlarda dahi, Bhāgavata Purāṇa'da Kali Yuga bağlamında geliştirilen siyasal ve ahlākî dil üzerinden takip edilebilmektedir.

Bhāgavata Purāṇa, Kali Yuga bağlamında Śaka, Yavana, Kāmboja ve Pahlavā gibi grupları "mleccha-rācanya" kategorisi altında anarak, siyasal otoritenin dharma'dan kopuşunu ifade eden bir söylem kurmaktadır:

śakā yavanāḥ kāmbojāḥ pahlavās caiva ye nṛpāḥ

bhaviṣyanti kalau sarve mleccha-rājanya-saṃjñitāḥ(Shastri, 1955
śloka 12.1.37)

“Şakalar, Yavanalar, Kāmbojalar ve Pahlavālar arasından çıkacak olan kralların tümü, Kali çağında “mleccha kökenli hükümdarlar” olarak anılacaktır.”

Bu pasajda Hūṇa adı doğrudan yer almamakla birlikte burada kurulan normatif çerçeve, Purāṇik literatürde fetih yoluyla ortaya çıkan siyasal iktidar biçimlerinin nasıl kavramsallaştırıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Siyasal çözülme belirli bir tarihsel topluluğun pratiğine indirgenmemektedir. Bunun aksine mleccha ve abrahmaṇya gibi kavramlarla örülü daha geniş bir ahlâkî–kozmozolojik dil içinde anlamlandırılmaktadır (Brockington, 1998, ss. 206-210; Bk. Parasher-Sen, 1991; Thapar, 2004, ss. 114, 217). Bu çerçevede Hūṇa etnoniminin Purāṇik literatürdeki kullanımı, “tarihsel düşman” inşasından ziyade fetih ve siyasal dönüşüm tecrübesinin dharma merkezli bir kozmoloji içinde nasıl yeniden anlamlandırıldığını izlemeye imkân tanımaktadır. Aynı etnonimin farklı metinsel bağlamlarda nötr bir coğrafi işaretleyici ya da normatif çözülme söyleminin parçası hâline gelebilmesi, Purāṇik geleneğin tarihsel aktörleri sabit ve tek anlamlı kategoriler olarak ele almadığını bilakis onları değişen kozmozolojik ve ahlâkî bağlamlar içinde yeniden konumlandığını göstermektedir.

Bhāgavata Purāṇa’nın ikinci kitabında yer alan aşağıdaki śloka, Hūṇa adının ahlâkî ve soteriyolojik bir bağlam içinde nasıl konumlandırıldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir:

kirāta-hūṇāndhra-pulinda-pulkaśā

ābhīra-kaṅkā yavanāḥ khasādayaḥ

ye’nye ca pāpā yad-apāśrayāśrayāḥ

śudhyanti tasmai prabhaviṣṇave namaḥ (Shastri, 1955 şloka 2.4.18)

“Kiratlar, Hūṇalar, Andhralar, Pulindalar, Pulkaşalar; Ābhīralar, Kaṅkalar, Yavanalar, Khaşalar ve benzeri diğeri — günahkâr olarak anılanlar dahi — O’na (Vişṇu’ya) sığınanların sığınağı sayesinde arınırlar. Kudret sahibi Vişṇu’ya saygılar sunulsun.”

Bu şlokada Hūṇa adı yabancı olarak nitelenen yahut brahmanik geleneğin dışında kabul edilen kirāta, yavana ve khaśa gibi gruplarla (Bk. Thapar, 2003, ss. 241-260) birlikte zikredilmekle birlikte metnin temel vurgusu bu toplulukların dışlanması ya da mahkûm edilmesi değil, Vişṇu’ya yönelim aracılığıyla arınmanın mümkün oluşudur. Pasajda geçen “Günahkâr” (pāpāḥ) nitelemesi etnik kökene atıfla dile getirilen sabit bir yargıdan ziyade, soteriyolojik dönüşümün kapsamını genişleten bir söylem unsuru olarak işlev görmektedir.

Hermenötik açıdan bakıldığında bu kullanım Bhāgavata Purāṇa bağlamında “öteki”nin mutlak ve değişmez bir kategori olarak inşa edilmediğini göstermektedir. Hūṇa adı burada ontolojik olarak adharma ile özdeşleştirilmemektedir aksine dharma’nın dönüştürücü ve kapsayıcı gücünü görünür kılan sınır bir örnek olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşım söz konusu metinde ahlâkî kategorilerin etnik kimliklerle zorunlu ve değişmez bir özdeşlik içinde ele alınmadığını daha ziyade normatif düzenin evrenselliğini vurgulamak üzere işlevselleştirildiğini düşündürmektedir.

Bhāgavata Purāṇa’da Hūṇa adının siyasal çağrışımlar kazandığı bir diğer dikkat çekici bağlam dokuzuncu kitapta yer alan aşağıdaki şlokada görülmektedir:

*kirāta-hūṇān yavanān āndhrān kaṅkān khagān śakān
abrahmaṇyān nṛpān hatvā mlecchān digvijaye’khillān* (Shastri,
1955 şloka 9.30.30)

Kiratları, Hūṇaları, Yavanaları, Andhraları, Kaṅkaları, Khagaları ve Śakaları; brahmanik düzene aykırı (abrahmaṇya) ve mleccha olarak anılan bu kralları, her yöne yayılan fetihler sırasında ortadan kaldırarak... (Ślokanın bağlamı, metinde anlatılan kralın “evrensel hâkimiyet” *digvijaya* idealine gönderme yapmaktadır.)

Bu ślokada Hūṇa adı *abrahmaṇya* ve *mleccha* nitelemeleriyle birlikte zikredilmekte fetih ve siyasal düzenin yeniden tesis edilmesi teması ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte metin ayrıntılı bir tarihsel sefer anlatısı sunmayarak fetih olgusunu dharma'nın siyasal alanda korunması ve yeniden kurulması çerçevesinde kavramsallaştırmaktadır. Bu bağlamda Hūṇa adı somut bir tarihsel topluluğun betimlenmesinden ziyade brahmanik normatif düzenin dışında konumlanan siyasal aktörleri temsil eden tipolojik bir örnek olarak işlev görmektedir. Bu kullanım Purāṇik anlatıların askerî olayları kronolojik ayrıntılarla aktarmaktan çok, onları ahlâkî ve kozmolojik bir sözlük aracılığıyla yeniden anlamlandırma eğilimini yansıtmaktadır. Fetih burada tarihsel bir başarıdan ziyade, normatif düzenin ihyasıyla ilişkili bir eylem olarak sunulmaktadır.

Bhāgavata Purāṇa'daki bu örnek ikinci kitaptaki soteriyolojik bağlamla birlikte değerlendirildiğinde, Hūṇa adının Purāṇik literatürde sabit ve tek boyutlu bir anlama sahip olmadığını göstermektedir. Aynı etnonim bir bağlamda arınma ve kapsayıcılık söyleminin parçası hâline gelirken başka bir bağlamda siyasal düzenin normatif savunusunu mümkün kılan bir tipolojik unsur olarak kullanılmaktadır. Bu durum Hūṇa adının “tarihsel aktörü doğrudan mahkûm eden” bir etiket olarak değil dharma merkezli dünya tasavvurunun sınırlarını ve gerilimlerini görünür kılan kavramsal bir araç olarak işlev gördüğünü düşündürmektedir. Dolayısıyla Purāṇik literatürde Hūṇa adının geçtiği bağlamların çeşitliliği metinlerin tarih yazmaktan ziyade, fetih yoluyla ortaya çıkan siyasal hâkimiyet deneyimini dharma–adharma ikiliği içinde

anlamlandırmaya yöneldiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Hūṇa Purāṇik söylemde tarihsel bir öznenin ayrıntılı tasvirinden çok, siyasal değişimin dinî-ahlâkî dile tercüme edildiği bir sınır işareti olarak belirmektedir.

Purāṇik literatürde Hūṇa/Hūṇāḥ adının yer aldığı pasajlar biçimsel açıdan değerlendirildiğinde belirgin bir ortak özelliği paylaşmakta oldukları görülür. Bu ad çoğu zaman farklı etnonimler ve topluluk adlarıyla birlikte liste formu içinde yer almaktadır (*enumeratio*). Bu durum yalnızca metinsel bir redaksiyon tercihi olarak değil Purāṇik anlatı geleneğinin kendine özgü liste poetikasının bir sonucu olarak anlaşılmalıdır. Purāṇik metinlerde karşımıza çıkan birçok bilgide olduğu gibi listeler de salt bilgi aktaran araçlar olmaktan ziyade kozmik düzeni (*rta/dharma*), toplumsal hiyerarşiyi ve siyasal gerçekliği kavramsal olarak düzenleyen ve bu amaca hizmet eden söylem biçimleri olarak işlev görür (Brockington, 1998, ss. 210-215; Ghoshal, 1944, ss. 51-53; Rocher, 1986, ss. 115-118). Bu bağlamda Hūṇa adının liste içinde yer alması onun tarihsel varlığını inkâr etmeden fakat bu varlığı doğrudan anlatıya da dönüştürmeden, dharma merkezli bir dünya tasavvurunun sınırlarına yerleştirilmesini mümkün kılmaktadır.

Liste poetikası, Purāṇik metinlerde merkez-çevre ayrımının kurulmasında belirleyici bir rol oynar. Bhārata-varṣa, bu metinlerde yalnızca coğrafi bir alan olarak değil karmabhūmi, yani ahlâkî eylemin ve kozmik karşılığının gerçekleştiği merkezî mekân olarak kurgulanır (Bk. Eck, 2012; Wilson, 1840, ss. 174-175). Bu merkezin etrafında sıralanan topluluklar—Śaka, Yavana, Pahlavā, Hūṇa gibi etnonimler—coğrafi olarak sınır bölgeleri işaret etmekle kalmaz; aynı zamanda normatif bir çevre oluşturur ve dharma'nın kendini tanımladığı dışsal alanları görünür kılar. Dolayısıyla liste bir yandan kozmik ve etik düzenin sınırlarını sınarken, diğer yandan bu sınırları sürekli yeniden üreten söylemsel bir işleve sahiptir.

Bu çerçevede Hūṇa adı tek başına perde arkasında duran “öteki”nin özünü temsil etmez, fakat merkezî düzenin kendi kimliğini ve meşruiyetini tanımlayabilmesi için gerekli olan dışsal referanslardan biri hâline gelir. Başka bir deyişle liste içindeki Hūṇa, Purāṇik kozmolojide sadece bir etnik etiket olarak kalmaz dharma–adharna geriliminin örgütlendiği normatif alanın belirlenmesinde işlevsel bir unsur olarak yer alır. Böyle bir yaklaşım Purāṇik metinlerin tarihî olayları tekil aktörlerin eylemleri ve başarıları üzerinden değil kozmik ve normatif bir dil üzerinden tasnif ettiğini göstermektedir.

Fenomenolojik açıdan bakıldığında Purāṇik listelemeler fetih yoluyla ortaya çıkan siyasal hâkimiyet deneyiminin dinî bilinçte nasıl algılandığını anlamaya olanak tanır. Fetih Purāṇa metinlerine de yansıyan kolektif zihinde yalnızca askerî bir başarı veya yenilgi olarak görülmemiş, yerleşik düzeni zorlayan ve ritüel ile ahlâkî ilişkileri askıya alan bir kırılma olarak deneyimlenmiştir (Doniger, 2009, ss. 61-62; Singh, 2008, s. 508). Purāṇik metinler bu kırılmayı doğrudan betimlemek yerine, fetihle ilişkilendirilen aktörleri listeleyerek düzenin sınırlarının nerede zorlandığını gösterir. Hūṇa adının bu listelerde yer alması Hun hâkimiyetinin Hindu dünyasında yarattığı deneyimin tarihsel ayrıntılardan arındırılarak kozmik bir düzen problemi hâline getirildiğini düşündürür (Parasher-Sen, 1991; Rocher, 1986, ss. 118-120). Hermenötik açıdan liste poetikası metnin tarihsel gerçekliği nasıl “okuduğunu” açığa çıkarır, Purāṇik listeler tarihsel çeşitliliği olduğu gibi sunmak yerine onu dharma–adharna ekseninde anlamlandırılabilir bir düzene dönüştürür. Bu nedenle Hūṇa adı Purāṇik söylemde sabit bir etnik kimliği temsil etmekten ziyade, fetih deneyiminin metin içindeki olası anlam biçimlerinden birini işaret eder.

Hūṇa adının zamanla mlecca ve abrahmaṇya gibi kavramlarla birlikte kullanılmaya başlaması, Purāṇik söylemin tarihsel değişime verdiği normatif tepkinin yoğunlaşmasıyla ilişkilidir. Mlecca kavramı etnik bir tanımdan ziyade

Vedik–brahmanik düzenin dışında kalan, ritüel ve ahlâkî normlarla uyumsuz alanları ifade eder (Parasher-Sen, 1991, ss. 15, 32, 138-139). Hūṇa adının bu kavramla ilişkilendirilmesi Hunların tarihsel pratiğine dair nesnel bir hüküm vermekten çok, fetih yoluyla ortaya çıkan siyasal hâkimiyetin mevcut dharma düzeniyle ilişkilendirilemeyeşini gösterir (Kulke & Rothermund, 2004, ss. 96-98; Parasher-Sen, 1991, ss. 234, 240-242). Bu ilişkilendirme Purāṇik metinlerin polemik üretme amacından ziyade normatif düzeni koruma ve yeniden kurma ihtiyacına dayandığını ortaya koyar.

Bhāgavata Purāṇa'da Hūṇa adının hem arınma söylemi içinde hem de siyasal düzenin yeniden tesisi bağlamında kullanılması bu normatif çerçevenin tek boyutlu olmadığını gösterir. Hūṇa gibi adlar mlecca kategorisiyle birlikte anılarak düzenin tehdit altında olduğunu vurgularken, bhakti ve ilahî lütuf vurgusu, bu sınırların aşılabilir olduğunu da ifade eder. Bu çift yönlü kullanım Purāṇik söylemin yalnızca dışlayıcı değil dönüştürücü bir dini dil kurduğunu ortaya koyar. Hūṇa burada ontolojik olarak adharmā'nın taşıyıcısı olmaktan ziyade dharma'nın kapsayıcılığını ve esnekliğini sınavan bir figür olarak işlev görür. Dolayısıyla Hūṇa adının Purāṇik literatürdeki işlevi, Hunları tarihsel olarak kötüleme ya da yüceltme amacına indirgenemez. Metinler Hunları ayrıntılı biçimde anlatmasa da Hūṇa adını kullanarak fetih yoluyla ortaya çıkan siyasal hâkimiyet deneyimini dharma'nın kırılabilirliği bağlamında düşündürür. Fetih burada dışsal bir felaket veya mutlak yıkım olarak değil dharma merkezli düzen tasavvuru açısından yeniden tanımlanması gereken bir tarihsel sınama olarak algılanır.

Bu nedenle Purāṇik söylem Hunaları doğrudan anlatmaktan ziyade Hunalarla ilişkilendirilen tarihsel deneyim üzerinden dharma'nın ne olduğunu nasıl korunacağını ve hangi koşullarda yeniden tesis edilebileceğini sorgular görünmektedir. Makalenin temel iddiası Hūṇa adının Purāṇik literatürde tarihsel

bir öznenin ayrıntılı betimi olarak değil, fetih yoluyla ortaya çıkan siyasal değişimin dinî-ahlaki dile tercüme edildiği hermenötik bir işaret olarak işlev gördüğüdür. Bu işaret hem merkez-çevre ilişkisini kurmakta hem dharma-adharma ikiliğini görünür kılmakta hem de Purāṇik kozmolojinin tarihsel değişim karşısındaki refleksini açığa çıkarmaktadır. Dinler tarihi açısından belirleyici olan husus bu kullanımın tarihsel doğruluğu değil, hangi deneyimi hangi kavramsal araçlarla anlamlandırdığıdır.

3. HŪṆA FETİHLERİ VE DHARMA-ADHARMA SÖYLEMİNİN İNŞASI

Purāṇik literatür, Hindu dinî düşüncesinde tarihsel olayları kronolojik ve nedensel bir anlatıya dönüştürmekten ziyade, dharma merkezli düzen tasavvurunun siyasal değişim karşısındaki kırılma gücünü görünür kılan bir söylem alanı üretir. Bu ilke Hūṇa adıyla ilişkilendirilen fetih deneyiminin Purāṇik metinlerde ele alınışında da geçerlidir. Purāṇik metinlerin yapısı, mitoloji, kozmoloji, etik ve hukukî normlar arasında akışkan bir ilişki kurar. Bu nedenle olay anlatısı modern anlamda bir “tarih” yazımından çok, normatif ve kozmik düzen tasavvurunun bir bileşeni olarak şekillenir (Pargiter, 1913, ss. 1-32; Rocher, 1986, ss. 117-125). Fetih, bu bağlamda belirli bir zaman ve mekânda gerçekleşmiş askerî bir hadise olarak değil, yerleşik düzenin sürekliliğini zorlayan ve dharma'nın yeniden tanımlanmasını gerekli kılan bir sına olarak kavramsallaştırılır. Bu yaklaşım siyasal iktidarın meşruiyetini tarihsel başarıya değil, kozmik ve ahlâkî uyuma bağlayan Hindu düşüncesinin temel yönelimini yansıtmaktadır. Dolayısıyla Purāṇik metinlerde fetih anlatıları, geçmişi kayda geçirme amacından çok, siyasal değişimin dinî-ahlâkî anlamını yorumlama işlevi üstlenmekte; tarihsel deneyim, dharma-adharma ekseninde yeniden yapılandırılmış bir kozmik dil içinde ifade edilmektedir.

Purāṇik literatürde Hūṇa adıyla ilişkilendirilen fetih deneyimi Hindu dinî düşüncesinde tarihsel olayları kronolojik bir anlatıya dönüştürmekten ziyade

dharma merkezli düzenin siyasal değişim karşısındaki kırılmağını görünür kılan bir söylem alanı üretir. Purāṇik metinlerin yapısı mitoloji, kozmoloji, etik ve hukukî normlar arasında akışkan bir ilişki kurar; bu nedenle olay anlatısı “tarih” değil, normatif ve kozmik düzen tasavvuru ile iç içe geçer (Parasher-Sen, 1991, ss. 241-244). Bu metinlerde fetih yalnızca askerî veya idarî bir başarı olarak ele alınmaz; aksine, yerleşik kozmik ve ahlâkî düzeni zorlayan normatif bir sınaama olarak kavramsallaştırılır.

Hindu düşüncesinde dharma bireysel ahlâk ve ritüel doğrulukla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda siyasal iktidarın kozmik düzenle uyumunu, kralın koruyucu rolünü ve toplumsal hiyerarşinin meşruiyetini kapsayan geniş bir prensip olarak anlaşılır (Masatoğlu, 2020; Olivelle, 2004). Benzer şekilde, Doniger’in çalışması dharma/adharma ikiliğinin sadece ahlaki yükümlülükler değil, kozmik zaman (yuga) içinde düzenin sürekliliğini temin eden bir kavramsallaştırma olduğunu vurgular; burada adharma, normatif sınırın aşılması olarak değerlendirilir ve bu sınırın dinamizmi Purāṇik anlatılarda merkezi bir yer tutar (Doniger, 2009, ss. 57-61, 486-488). Fetih yoluyla ortaya çıkan yeni iktidar mevcut dharma düzeniyle uyumlu değilse, Purāṇik metinlerde bu durum adharma kategorisi üzerinden işaret edilir; bu yaklaşım, normatif düzenin tarihsel değişim karşısındaki esnekliğini ve refleksini ortaya koyar (Pollock, 2006, ss. 152-154).

Purāṇik literatürde Hūṇa adı metinlerde tekil bir tarihsel olayın referansı olmaktan ziyade, fetih deneyimiyle ilişkili siyasal dönüşümün dharma–adharma ekseninde okunmasını sağlayan tipolojik bir işaret olarak işlev görür. Hūṇa’nın, mleccha kavramıyla birlikte anılması, Vedik–brahmanik düzenin dışında konumlanan aktörleri temsil eden normatif sınıflamayı ortaya çıkarır; Bu, metnin olay örüntülerini sınıflandırarak normatif anlam üretmesini sağlar (Brockington, 1998, s. 218; Rocher, 1986, s. 123). Bu tipolojik kullanım tarihsel gerçekliği bire bir yansıtmayı amaçlamaz; daha ziyade fetih yoluyla ortaya çıkan

iktidar değişiminin bir dharma merkezli dünya tasavvuru içinde nasıl algılandığını gösterir. Purāᅇik literatürde mleccha kavramı etnik bir tanımdan çok brahmanik ritüel ve ahlâkî normlarla uyumsuz görülen siyasal ve kültürel alanları ifade eder. Hūᅇa adının bu kavramla ilişkilendirilmesi, Hunların tarihsel pratiğine dair nesnel bir hüküm vermekten ziyade, fetih yoluyla kurulan siyasal hâkimiyetin mevcut normatif düzenle uyumsuzluğunu ortaya koyar. Bu yaklaşım Purāᅇik metinlerin polemik üretme niyetinden ziyade, kozmik ahlâk sistemi içinde düzeni koruma ve yeniden kurma ihtiyaçlarını yansıttığını göstermektedir.

Bhāgavata Purāᅇa, Hūᅇa adını hem arınma (śuddhi) söylemi hem de siyasal düzenin yeniden tesisi bağlamında birlikte kullanarak, Purāᅇik düşüncede normatif sınırların nasıl işlediğine dair önemli bir örnek sunmaktadır. Metinde Hūᅇa ve benzeri mleccha kategorilerinin zikredilmesi yalnızca düzenin tehdit altında olduğuna işaret eden bir alarm dili üretmekle sınırlı kalmaz aynı zamanda bu tehdit algısının nasıl aşılabileceğine dair açık bir imkân ufku da inşa eder. Özellikle bhakti öğretisinin merkezî konumu sayesinde ritüel, etnik ya da siyasal dışlanmışlık mutlak bir kader olarak sunulmaz; tanrıya yönelim, sevgi ve teslimiyet aracılığıyla normatif düzenle yeniden ilişki kurulabileceği vurgulanır. Bu yönüyle Bhāgavata Purāᅇa, “dış” olarak tanımlanan alanları sabitlemekten ziyade, bu alanların dharma ile temas edebileceği geçiş yollarını görünür kılar. Bu çift yönlü kullanım adharmasının Purāᅇik literatürde katı, değişmez ve ontolojik bir karşıtlık olarak kurgulanmadığını aksine, dharma’nın sınırlarını test eden ve onun yeniden tesisini mümkün kılan dinamik bir gerilim alanı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır (Bk. Frazier, 2013; Shastri, 1955 şloka 2.4.18, 9.20.30). Adharma, burada düzenin mutlak karşıtı değil; normatif yapının kendini yeniden tanımlamasını zorunlu kılan bir eřik konumundadır. Bu yaklaşım Purāᅇik söylemin siyasal ve ahlâkî değişimi donuk kategorilerle değil, dönüşüme açık kavramsal ilişkiler üzerinden düşündüğünü göstermektedir.

Bhāgavata Purāṇa'nın Hūṇa adını kullanma biçimi, metnin tarihsel olayları salt kronolojik bir hiyerarşi içinde sıralamak yerine, onları kozmik ve normatif bir düzlemde yeniden düzenlediğini düşündürmektedir. Purāṇik metinlerin anlatı stratejisi, olayları yalnızca ardışık biçimde anlatmak yerine, onları daha geniş kozmolojik ve etik çerçeveler içinde konumlandırır; bu çerçeve, kozmik düzenin sürekliliği açısından anlamlandırılması gereken durumlara öncelik verir ve olayları "ne oldu?" sorusundan ziyade "ne anlama gelir?" sorusu üzerinden okur. Bu edebî-fikrî yaklaşım metinlerin lineer tarihsel anlatıyı ikinci plana atarak, olayları normatif ve kozmolojik açıdan yeniden örgütlediğini gösterir. Purāṇalar'ın bu karakteri, onların yalnızca birer tarih kaynağı olmaktan ziyade, Hindu kozmolojisinin ve ahlâkî düzen tasavvurunun sistematik anlatı araçları olduğunu ortaya koyar, zira metinler tarihsel referansları ahlâkî ve kozmik bir şemaya eklemeler. Hūṇa adının bu bağlamda işlevselleştirilmesi, tarihsel deneyimin dinî-moral bir dile tercüme edilmesinin tipik bir örneğini oluşturmaktadır (Rocher, 1986, ss. 49-80; White, 1990, ss. 1-20). Bu nedenle Bhāgavata Purāṇa'daki Hūṇa referansları ne basit bir dışlama söylemine ne de tarihsel bir fetih anlatısına indirgenebilir. Metin Hūṇa adını kullanarak, normatif düzenin sınırlarını sabitlemekten çok bu sınırların hangi koşullarda esneyebileceğini ve nasıl yeniden kurulabileceğini tartışmaya açmaktadır. Böylece Hūṇa, Purāṇik söylemde belirli bir tarihsel topluluğun adı olmanın ötesinde dharma'nın kapsayıcılığını ve dönüştürücü kapasitesini görünür kılan kavramsal bir düğüm noktası hâline gelmektedir.

Fenomenolojik açıdan değerlendirildiğinde Hūṇa fetihleri Hindu dünyasında yalnızca askerî bir olay olarak değil, tecrübe edilen bir düzen kaybı biçiminde anlaşılmaktadır. Siyasal hâkimiyetin el değiştirmesi ritüel uygulamaları, tapınak ekonomisini ve kralın kozmik rolünü doğrudan etkiler. Bu etkiler dinî bilinçte kozmik düzenin zedelenmesi olarak algılanır (Hiltebeitel, 2011, ss. 6-7, 52-53, 274-283, 314-316). Purāṇik metinler özellikle Kürma ve Bhāgavata Purāṇa

örneklerinde, bu deneyimi tarihsel ayrıntılarla aktarmak yerine, kali yuga, adharma ve mleccha kavramları aracılığıyla kozmik ve normatif bir anlatı içine yerleştirir. Hūṇa adı bu anlatıda fetih deneyiminin dinî dile tercüme edilmesini sağlayan kavramsal bir düğüm noktası olarak işlev görür. Hermenötik açıdan metinler tarihsel olayları olduğu gibi sunmak yerine onları dharma merkezli bir okuma çerçevesinde yeniden yapılandırır. Bu yapılandırma Paul Ricoeur'un vurguladığı gibi, metin ile olay arasında yorumlayıcı bir mesafe kurmayı ve anlam üretmeyi gerekli kılar (Ricoeur, 1976; White, 1990, ss. 49-50). Böylece Hūṇa fetihleri Purāṇik literatürde mutlak bir yıkım ya da kaos anlatısı olarak değil dharma'nın kırılabilirliğini ve yeniden tesis edilme ihtiyacını görünür kılan bir normatif deneyim olarak ele alınmaktadır. Fetih burada dışsal bir felaket değil dharma merkezli düzen tasavvurunun tarihsel değişim karşısındaki refleksini açığa çıkaran bir sına olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda Hūṇa adı tarihsel aktörün mahkûm edilmesinden ziyade, siyasal değişimin Purāṇik metinlerde dinî-moral dile tercüme edildiği bir hermenötik işaret olarak anlam kazanır.

Hindu düşüncesinde dharma sadece bireysel davranış normu değil, aynı zamanda siyasal iktidarın kozmik düzenle uyumunu, kralın kozmik işlevini ve toplumsal hiyerarşinin meşruiyetini içeren kapsamlı bir ilke olarak görülür. Bu yüzden siyasal hâkimiyetin meşruiyeti ile normatif düzen arasındaki ilişki Purāṇik söylemde önemli bir yer tutar. Böyle bir perspektif tarihsel olayın değil mevcut olayın kozmik ve normatif anlamının öncelendiğini ortaya koyar (Bowles, 2007, ss. 131-134, 146-151; Hiltebeitel, 2011, ss. 196-229, 333-338; Bk. *Kautilya's Arthashastra*, 1951, Kısım 1.4, 1.7, 1.9; White, 1990, ss. 192-194). Bu çerçevede Purāṇik literatürde Hūṇa adının kullanımı, Hunları tarihsel olarak "kötüleme" veya "yüceltme" amacı taşımadan fetih yoluyla ortaya çıkan siyasal hâkimiyet deneyimini dharma-adharma bağlamında kavramsallaştıran bir söylem alanı üretir.

Purāṇik metinler tarihsel aktörleri ayrıntılı anlatılarla betimlemek yerine, kozmik düzenin sürekliliğini ve normatif dengenin sınırlarını düşünmeyi mümkün kılan içerikler sunar. Hūṇa adı bu metinlerde yalnızca bir “öteki”nin etiketi olmaktan çıkarak dharma’nın kırılmasını, yeniden kurulmasının gerekliliğini ve bu normatif sınama süreçlerini görünür kılan tipolojik ve normatif bir işaret hâline gelir. Özellikle Purāṇik listelerde yer alan etnonimler kozmik merkezin çevresini çizerken düzenin sınırlarının nerede zorlandığını gösteren işlevler kazanır. Bu durum Hint kozmolojik anlatının özünde olagelen merkez-çevre dinamiklerinin edebi bir yansımasıdır. Metinler bu bağlamda fetih deneyimini siyasal bir ayrıntı olarak değil normatif bir kırılma ve yeniden düzenleme ihtiyacı olarak kavramsallaştırır. Purāṇik literatürde aynı isimler farklı anlatı katmanlarında yer alırken bu farklı kullanımlar Hūṇa’nın sabit bir tarihsel aktör olmanın ötesinde normatif kozmolojik çerçeve içinde değişken bir anlatı unsuru olarak işlev gördüğünü gösterir. Metinler fetih ve siyasal değişimi anlatmak yerine tarihsel deneyimin dharma merkezli bir dünya tasavvurunda nasıl anlamlandırıldığını ortaya koyar böylece siyasal dönüşüm politik bir olgudan ziyade kozmik düzen ile ilgili bir normatif soru olarak metinsel dile aktarılır (Bowles, 2007, ss. 218-219, 236-238; Hildebeitel, 2011, ss. 3-34, 51-102). Bu bakış açısı Hindu tarihçiliğinde ve dinî düşüncede olayların kronolojik bir dizi olarak değil, normatif ve kozmik anlam ilişkileri içinde ele alındığını göstermektedir. Dolayısıyla Purāṇik metinler Hūṇa adını tarihsel bir aktörün nesnel betimi için değil Hindu kozmolojisinin düzen-bozulma-yeniden düzen dönüşümünü okumaya imkân veren bir söylem aracı olarak kullanılmıştır.

3. SONUÇ

Bu çalışma, Purāṇik literatürde Hūṇa adının kullanımını merkeze alarak, Hindu dinî düşüncesinde fetih yoluyla ortaya çıkan siyasal değişimin nasıl kavramsallaştırıldığını incelemiştir. İnceleme sonucunda, Hūṇa adının Purāṇik

metinlerde tarihsel olayları kronolojik ve nedensel bir anlatıya dönüştürme amacı taşımadığı aksine dharma merkezli kozmik ve ahlâkî düzen tasavvurunun siyasal değişim karşısındaki kırılmağını görünür kılan bir söylem alanı içinde işlev gördüğü ortaya konmuştur. Bu durum Purānik literatürün tarih yazımı üretmeye yönelik bir metinsel gelenekten ziyade, tarihsel deneyimi normatif ve kozmolojik anlam düzeyinde yeniden düzenleyen özgül bir düşünce evreni sunduğunu göstermektedir.

Purānik metinlerin yapısı mitoloji, kozmoloji, etik ve siyaset arasında keskin ayrımlar kurmak yerine, bu alanları birbirine eklemleyen bütüncül bir anlatı mantığına dayanır. Bu nedenle fetih, metinlerde askerî bir başarı ya da idarî dönüşüm olarak değil yerleşik düzeni zorlayan, kozmik dengenin sürekliliğini tehdit eden bir normatif sına olarak kavramsallaştırılmaktadır. Hūṇa adı da bu bağlamda belirli tarihsel aktörlerin ayrıntılı betimini sunmak için değil fetihle ilişkili siyasal hâkimiyet deneyiminin dharma–adharmaya gerilimi içinde okunmasını mümkün kılan kavramsal bir işaret olarak kullanılmaktadır. Böylece siyasal değişim, tarihsel bir olgu olmaktan çok, ahlâkî ve kozmik düzenin sınırlarını görünür kılan bir deneyim hâline gelmektedir.

Çalışmada incelenen pasajlar Hūṇa adının çoğunlukla başka etnonimler ve topluluk adlarıyla birlikte, liste formu içinde yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, basit bir redaksiyon tercihi olmaktan ziyade, Purānik anlatı geleneğine özgü liste poetikasının bir yansımasıdır. Listeleme, bu metinlerde yalnızca bilgi aktaran bir teknik değil; kozmik düzeni, toplumsal hiyerarşiyi ve siyasal gerçekliği kavramsal olarak düzenleyen bir söylem biçimi olarak işlev görmektedir. Hūṇa adının bu listeler içinde konumlandırılması, Hun hâkimiyetinin Hindu dünyasında yarattığı deneyimin tarihsel ayrıntılardan soyutlanarak, kozmik ve normatif bir problem alanına dönüştürüldüğünü düşündürmektedir.

Bhārata-varṣa'nın (Hint yurdu) Purāṇik metinlerde karmabhūmi (amel yurdu) olarak tasavvur edilmesi, merkez-çevre ayrımının bu söylemdeki belirleyici rolünü daha da belirginleştirmektedir. Bu merkezin çevresinde sıralanan Śaka, Yavana, Pahlavā ve Hūṇa gibi adlar, yalnızca coğrafi sınırları değil dharma'nın kendini tanımladığı normatif alanın dış hatlarını da görünür kılmaktadır. Bu çerçevede Hūṇa ontolojik olarak "öteki"nin sabit bir özünü temsil eden bir figür değil merkezin kendini kurabilmesi ve yeniden tanımlayabilmesi için gerekli olan ilişkiyel bir referans hâline gelmektedir. Dolayısıyla Hūṇa adı, Purāṇik söylemde değişmez bir etnik kimlikten ziyade normatif düzenin sınırlarını belirleyen konumsal bir işlevselliğe işaret etmektedir.

Mleccha ve abrahmaṇya gibi kavramlarla kurulan ilişki de bu normatif çerçeve içinde değerlendirilmelidir. Bu kavramlar etnik bir tanımlamadan ziyade brahmanik ritüel ve ahlâkî düzenle uyumsuz olarak algılanan alanları ifade eden normatif kategoriler olarak işlev görmektedir. Hūṇa adının bu kavramlarla birlikte anılması, Akhunların tarihsel pratiğine dair nesnel bir hüküm üretmekten çok, fetih yoluyla tesis edilen siyasal hâkimiyetin mevcut dharma rejimiyle ilişkilendirilemeyişi yansıtmaktadır. Bu durum Purāṇik söylemin polemik üretme arzusundan ziyade normatif düzeni koruma ve yeniden tesis etme ihtiyacının bir sonucu olarak okunmalıdır.

Bhāgavata Purāṇa'da Hūṇa adının hem arınma söylemi hem de siyasal düzenin yeniden tesisi bağlamında kullanılabilmesi, Purāṇik düşüncede dharma-adharma karşıtlığının mutlak ve değişmez bir ikilik olarak kurgulanmadığını göstermektedir. Bir yandan Hūṇa gibi adlar düzenin tehdit altında olduğu algısını güçlendirirken diğer yandan bhakti öğretisi aracılığıyla bu sınırların aşılabilir olduğu vurgulanmaktadır. Bu çift yönlü kullanım, adharma'nın nihai bir dışlama kategorisi olmayıp dharma'nın yeniden tanımlanmasını ve

güçlendirilmesini mümkün kılan bir gerilim alanı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Fenomenolojik açıdan bakıldığında Hūṇa fetihleri Hindu dünyasında yalnızca askerî bir olay olarak değil, yaşantılanan bir düzen kaybı olarak tecrübe edilmiştir. Siyasal hâkimiyetin el değiştirmesi, tapınak ekonomisi, bağış sistemleri, ritüel süreklilik ve kralın kozmik koruyucu rolü gibi dinî ve toplumsal yapıları doğrudan etkilemiş; bu etki dinî bilinçte kozmik düzenin zedelenmesi şeklinde algılanmıştır. Purāṇik metinler bu deneyimi tarihsel ayrıntılarla aktarmak yerine, onu kozmik döngüler ahlâkî tipolojiler ve normatif kavramlar aracılığıyla anlamlandırmayı tercih etmiştir. Böylece tarihsel deneyim, metinlerin kendi anlam ufku içinde yeniden yapılandırılmıştır.

Bu çerçevede Purāṇik literatürde Hūṇa adının kullanımı, Akhunları tarihsel olarak “kötüleme” ya da “yüceltme” amacı taşımamaktadır. Metinler Akhunları ayrıntılı biçimde betimlemeseler de Hūṇa adını kullanarak fetih yoluyla ortaya çıkan siyasal hâkimiyet deneyimini dharma–adharma bağlamında kavramsallaştırmakta; böylece kozmik düzenin sürekliliği ve normatif dengenin sınırları üzerine düşünülmesini mümkün kılmaktadır. Hūṇa bu yönüyle tarihsel bir öznenin betimi olmaktan ziyade siyasal değişimin dinî-moral dile tercüme edildiği hermenötik bir işaret olarak işlev görmektedir.

Bu çalışma, Purāṇik literatürde Hūṇa adının işlevinin tarihsel doğruluk veya kronolojik temsil meselesiyle değil, tarihsel deneyimin nasıl anlamlandırıldığıyla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tespit, Dinler Tarihi açısından da belirleyici bir öneme sahiptir; zira metinlerin hangi olayları anlattığından çok, bu olayları hangi kavramsal araçlarla düşündüğü sorusunu merkeze almaktadır. Türkiye’de Hint dinleri ve Purāṇik literatür üzerine yapılan çalışmalar dikkate alındığında, bu makale Purāṇik metinleri tarihsel veri deposu olarak değil, normatif ve hermenötik düşünce alanları olarak ele alması bakımından

yöntemsel bir katkı sunmaktadır. Ayrıca Türk tarihinin Hint alt kıtasındaki siyasal faaliyetlerinin dinî metinlerde nasıl yankı bulduğuna işaret etmesi, disiplinlerarası yeni araştırmalara kapı aralamakta; bu yönüyle alandaki sonraki çalışmalara örnek teşkil edebilecek özgün bir çerçeve ortaya koymaktadır.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri:

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek alıp/almadıklarını beyan edeceklerdir.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Bowles, A. (2007). *Dharma, Disorder, and the Political in Ancient India: The Āpaddharmaparvan of the Mahābhārata*. BRILL.
- Brockington, J. L. (1998). *The Sanskrit Epics*. BRILL.
- Chavannes, E. (2007). *Çin Kaynaklarına Göre Batı Türkleri* (M. Koç, Çev.). Selenge.
- Çelikleş, M. M. (2011). *Akhunlar Tarihi Hakkında Türkiye’de ve Dünyada Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelikleş, M. M. (2015). Hinduizm’in Ak Hunlar Üzerindeki Yansımaları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 34(57), 89-98.
https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000599
- Doniger, W. (1993). Introduction. İçinde W. Doniger (Ed.), *Purāna Perennis: Reciprocity and Transformation in Hindu and Jaina Texts*. State University of New York Press.
- Doniger, W. (2009). *The Hindus: An Alternative History*. Penguin Press.
- Eck, D. L. (2012). *India: A Sacred Geography*. Harmony Books.
- Enoki, K. (1959). On The Nationality of The Ephthalites. *Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko (the Oriental Library)*., 18, 1-58.
- Erkal, M. M. (2023). *Çeşitli Yönleriyle Türk Töresi*. Berikan Yayınevi.

- Frazier, J. (2013). Bhakti in Hindu Cultures. *The Journal of Hindu Studies*, 6(2), 101-113. <https://doi.org/10.1093/jhs/hit028>
- Ghoshal, U. N. (1944). *Studies In Indian History And Culture*. Orient Longman.
- Golden, P. B. (1992). *An Introduction to the History of the Turkic Peoples: Ethnogenesis and State-formation in Medieval and Early Modern Eurasia and the Middle East*. O. Harrassowitz.
- Gömeç, S. Y. (2009). *Kök Türk Tarihi* (3. bs.). Berikan Yayınevi.
- Hiltebeitel, A. (2011). *Dharma: Its Early History in Law, Religion, and Narrative*. Oxford University Press.
- İtil, A. (1971). Yabancı Dilsiz. A.Ü. *DTCF Doğu Dilleri Dergisi*, II(1), 77-87.
- Kafesoğlu, İ. (2019). *Türk Milli Kültürü* (44. bs.). Ötüken Neşriyat.
- Kautilya's Arthasastra* (R. Shamasastri & Kautilya, Çev.). (1951). Sri Raghuvver Printing Press.
- Konukçu, E. (1973). *Kuşan ve Akhun Tarihi*. Sevinç Matbaası.
- Konukçu, E. (2002). Akhunlar. İçinde H. C. Güzel, K. Çiçek, & S. Koca (Ed.), *Türkler Ansiklopedisi* (C. 1, ss. 827-844). Yeni Türkiye Yayınları.
- Kulke, H., & Rothermund, D. (2004). *A History of India*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Litvinsky, B. A. (1992). The Hephthalite Empire. İçinde B. A. Litvinsky (Ed.), *History of Civilizations of Central Asia*. Unesco.

- Mandal, M. (2022). The Puranas: Ancient History or Religious Literature. *JHSR Journal of Historical Studies and Research*, 2(2), 47-53.
- Masatoğlu, M. (2020). Dharma Kavramı ve Purushārthalar. *Dini Araştırmalar*, 23(57), 195-208. <https://doi.org/10.15745/da.709326>
- Olivelle, P. (2004). The Semantic History of Dharma the Middle and Late Vedic Periods. *Journal of Indian Philosophy*, 32(5-6), 491-511. <https://doi.org/10.1007/s10781-004-8632-7>
- Parasher-Sen, A. (1991). *Mlecchas in Early India: A Study in Attitudes Towards Outsiders Upto AD 600*. Munshiram Manoharlal Publishers.
- Pargiter, F. E. E. (1913). *The Purana Text Of The Dynasties Of The Kali Age*. Oxford University Press.
- Pollock, S. I. (with Internet Archive). (2006). *The Language of the Gods in the World of Men: Sanskrit, Culture, and Power in Premodern India*. University of California Press.
- Richard N. Frye (with hst). (1984). *The History of Ancient Iran*. Beck'she Verlagsbuchhandlung.
- Ricœur, P. (with Internet Archive). (1976). *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. Fort Worth : Texas Christian University Press.
- Rocher, L. (1986). *The purāṇas: II* (J. Gonda, Ed.). Harrassowitz.
- Savaş, M. M., DüNDAR, M., & KAYALI, Y. (2021). Hint Topraklarında Ak Hun Varlığı. *İçinde Türkiye'de Hindistan Çalışmaları-I*. Ankara Üniversitesi Yayınları.

- Savaş Tonyalı, M. M. (2025). *Ak Hun Devleti*. Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı. Türk Dünyası Ansiklopedisi.
https://turkdunyasiansiklopedisi.gov.tr/detay/7648/Ak_Hun_Devleti
- Shastri, J. L. (Ed.). (1955). *The Bhagavata Purana* (G. V. Tagare, Çev.). Motilal Banarsidass.
- Singh, U. (2008). *A History of Ancient and Early Medieval India: From the Stone Age to the 12th Century*. Pearson Education India.
- Taşgıl, A. (2003). *Göktürkler* (C. 1). Türk Tarih Kurumu.
- Thapar, R. (2003). *Cultural Pasts: Essays in Early Indian History*. Oxford University Press.
- Thapar, R. (2004). *From the Origins to AD 1300*. University of California Press.
- The Kurma Purana* (G. P. B. J. L. Shastri, Çev.). (1951). Motilal Banarsidass.
- The Matsya Purana* (R. V. R. Dikshitar, Çev.). (1935). University of Madras.
- White, H. V. (with Internet Archive). (1990). *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Johns Hopkins University Press.
- Wilson, H. H. (1840). *The Vishnu Purana: A system of Hindu mythology and tradition*. John Murray.
- Yitik, A. İ. (2000). Hinduizm'de Din ve Din Anlayışı: Dharma Kavramı. İçinde *Dinler Tarihi Araştırmaları II* (ss. 309-319). Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The Hūṇa (Akhun) incursions into the Indian subcontinent during the fifth and sixth centuries CE represent one of the most disruptive and significant episodes in Early Medieval South Asian history. While these invasions are well documented in epigraphic records, inscriptions, and later historiographical sources, Purāṇic literature approaches them in an entirely different register. Rather than offering chronological accounts of battles, administrative changes, or military campaigns, these texts interpret conquest through religious, moral, and cosmological lenses. This study examines how the Hūṇa invasions were re-signified within Hindu thought, investigating the ways in which political disruption was translated into categories of dharma (cosmic order) and adharmā (cosmic disorder), moral anxiety, and ritual practice.

Purāṇic silence on historical details is not to be read as a deficiency or a lack of historical awareness. Instead, it constitutes a deliberate discursive strategy. These texts integrate historical experiences into a normative cosmological framework, presenting the Hūṇa not as fully developed historical actors but as symbolic markers that reveal the fragility of cosmic order, the crisis of political legitimacy, and moral anxieties characteristic of the Kali Yuga. From a History of Religions perspective, this interpretive lens allows scholars to move beyond questions of historical accuracy and instead investigate how religious discourse mediates the understanding of political trauma, foreign domination, and societal disruption. The central research question of this study is therefore not “what happened” during the Hūṇa invasions, but “how Hindu religious discourse interpreted and made sense of these events within a cosmic and ethical framework.”

Method

This study adopts a qualitative, text-centered, and hermeneutic approach grounded in the History of Religions. The primary sources consist of selected passages from major Purāṇic texts, particularly the Viṣṇu Purāṇa and the Bhāgavata Purāṇa, which are analyzed not as historical chronicles but as normative and cosmological discourses that reinterpret historical experiences through ethical, and ritual categories. The analysis prioritizes conceptual patterns, narrative structures, and discursive strategies rather than individual historical actors or events.

Interdisciplinary theoretical perspectives, including hermeneutics, phenomenology of religion, and cultural memory studies, inform the interpretation. Key concepts such as normative order, cosmic time (yuga theory), center–periphery dynamics, and collective religious memory provide the analytical framework for reading the textual material. Particular attention is given to the Purāṇic use of lists—both geographical and ethnonymic—which function as organizing devices for mapping moral and cosmological order. The Hūṇas are consistently listed alongside Śakas, Yavanas, and Pa Pahlavās, which does not represent neutral ethnography but a symbolic delineation of the boundaries of dharma. While secondary scholarship on Purāṇic literature, dharma theory, and early medieval South Asian religion provides comparative depth and contextual support, the primary interpretive focus remains on the internal logic of the texts themselves.

Findings (Results)

The study demonstrates that the Hūṇas occupy a distinctive discursive position in Purāṇic literature. They are neither represented through detailed narratives of conquest nor consistently demonized as inherently evil. Instead, they are framed through normative categories emphasizing disruption, imbalance, and moral crisis. Frequently classified as mleccha, a term connoting ritual and normative otherness rather than strictly ethnic difference, the Hūṇas symbolize the challenge of integrating new political realities into the existing dharma framework.

Purāṇic texts conceptualize Hūṇa invasions as emblematic of the Kali Yuga, a period characterized by moral decay, weakened kingship, and the erosion of ritual order. Within this temporal and cosmological framework, foreign conquest does not require detailed narration; it is anticipated as part of a larger cyclical order. This absence of narrative detail directs attention away from individual military events toward their broader moral and cosmic implications.

The study also finds that Purāṇic literature emphasizes restoration and renewal. The disruption caused by conquest is portrayed as temporary, with temple reconstruction, continuation of ritual practice, and reassertion of righteous kingship functioning as mechanisms through which dharma is restored and cosmic balance reaffirmed. In this sense, conquest operates as a liminal moment that exposes the vulnerability of cosmic order while simultaneously affirming its capacity for renewal.

Additionally, the Hūṇa figure functions typologically rather than historically. Across different textual layers, the name “Hūṇa” appears in varying contexts, reinforcing its role as a flexible narrative signifier rather than a fixed historical

identity. This typological deployment enables Purāṇic discourse to address broader questions of legitimacy, sovereignty, and cosmic balance without committing to precise historical claims. It also illustrates how textual communities navigated the tension between historical experience and cosmological meaning, shaping collective memory in normative terms.

Conclusion and Discussion

The Purāṇic representation of the Hūṇas must be understood within a religious worldview that interprets political change as moral and cosmic events. These invasions are neither narrated as isolated military episodes nor treated as mere historical anomalies; they are integrated into a comprehensive vision of cosmic time, ethical order, and religious significance.

From the perspective of the History of Religions, this study underscores the importance of treating religious texts as interpretive systems rather than repositories of empirical facts. Purāṇic literature demonstrates how societies absorb historical trauma into symbolic universes prioritizing meaning over chronology. Political disruption becomes a question of moral and cosmic order: how it is challenged, negotiated, and restored.

The findings also contribute to broader discussions of religion and power. They show that kingship, ritual authority, and divine order are mutually reinforcing within Hindu thought. Responses to conquest are not limited to resistance or condemnation; they encompass reinterpretation, ritualization, and moral reconfiguration, highlighting the adaptive capacity of religious traditions in the face of political upheaval.

Finally, this approach offers a model for examining other instances of conquest and cultural encounter within religious traditions. By focusing on normative discourse rather than chronological detail, scholars gain deeper insight into how societies understand disruption, otherness, and renewal. The Purāṇic treatment of the Hūṇas exemplifies the capacity of religion to mediate between historical experience and cosmic meaning, rendering political change intelligible within a structured ethical and cosmological horizon.